

ПАМІНАЛЬНЫ ІНВЕНТАР МОГІЛЬНІКА XVII – XVIII СТСТ. ДУБРАЎКА Ў СВЯТЛЕ ДАНЫХ АРХЕАЛОГІІ, ЭТНАГРАФІІ І ФІЗІЧНАЙ АНТРАПАЛОГІІ

В. У. Чараўко
ІДУ (Полацк)

Могілікі позняга сярэднявечча і ранняга новага часу з'яўляюцца недастаткова даследаванай катэгорыяй археалагічных помнікаў Беларусі. Іх характарызуе малая колькасць пахавальнага інвентару, што звужае магчымасць вывучэння пахавальнай практыкі метадамі археалогіі [1, с. 139]. Нярэдка дрэнная захаванасць костных парэшткаў робіць частку з іх малаінфарматыўнай для антрапалагічнага вывучэння [2, с. 126]. Сістэматычныя этнаграфічныя назіранні за пахавальна-памінальнай абраднасцю беларусаў разгарнуліся толькі ў другой палове XIX ст. [3, с. 61–63]. Усё гэта ўскладняе вывучэнне пахавальных помнікаў XIV–XVIII стст. Разам з тым, у некаторых выпадках комплекснае выкарыстанне даных археалогіі, этнаграфіі і фізічнай антрапалогіі дазваляе часткова кампенсаваць недахоп інфармацыі. Прыкладам гэтага з'яўляецца могільнік Дубраўка.

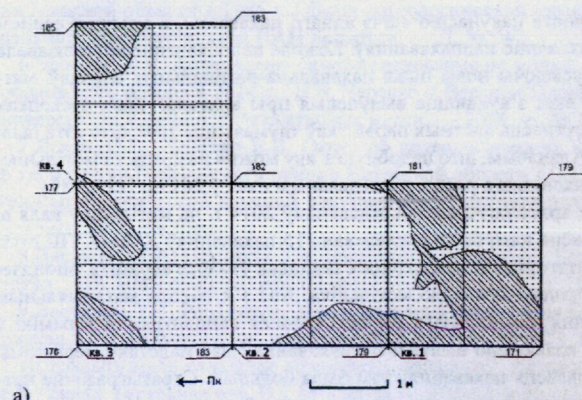
Могільнік знаходзіцца прыкладна ў 2 км на паўночны захад ад в. Дубраўка Гарадоцкага раёна Віцебскай вобласці і мае статус гісторыка-культурнай каштоўнасці [4, с. 160]. Помнік быў абследаваны В.М. Ляўко ў 1985 г. і вызначаны як могільнік-жальнік [5, с. 14]. У 2014 г. у межах работы Пастаяннай археалагічнай экспедыцыі па вывучэнню Полацкай зямлі на чале з загадчыкам Цэнтра гісторыі даіндустрыяльнага

грамадства Інстытута гісторыі НАН Беларусі, доктарам гістарычных навук, прафесарам В.М. Ляўко група студэнтаў-гісторыкаў Полацкага дзяржаўнага ўніверсітэта пад кіраўніцтвам старшага выкладчыка В.У. Чараўко праводзіла на помніку археалагічныя даследаванні. Было ўскрыта 15 пахаванняў, размешчаных у 2 ярусы і часткова парушаных. Рэчавы матэрыял дазволіў датаваць даследаваныя на могільніку пахаванні XVII–XVIII стст. Антрапалагічнае вывучэнне костных парэшткаў праводзіла кандыдат біялагічных навук, дацэнт В.А. Емялянчык. В.А. Емялянчык было ўстаноўлена, што астэалагічны матэрыял ускрытых пахаванняў утрымліваў парэшткі дзяцей, таму можна казаць не менш чым аб 24 пахаваных [6, с. 160–161]. У сукупнасці пераадкладзеным характарам шэрагу касцякоў гэта дазволіла казаць аб дзіцячых падпахаваннях [6, с. 156, 161].

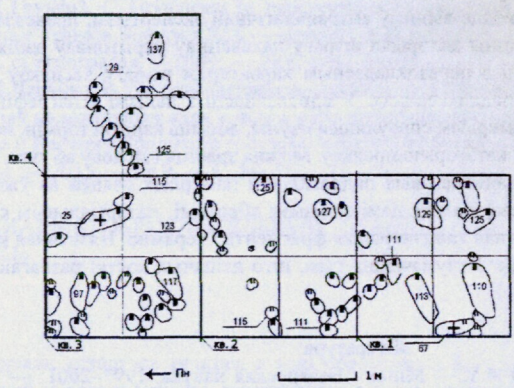
Самай шматлікай катэгорыяй знаходак на могільніку каля в. Дубраўка сталі фрагменты керамікі. Чатыры фрагменты керамічнага начыння знаходзіліся ў пахаванні 1, 1 — у пахаванні 15, 1 — у пласце 2 і 140 — у пласце 1 [7]. Пераважная большасць фрагментаў керамікі, такім чынам, знаходзілася ў верхнім пласце культурнага слою, непасрэдна пад дэранам і каменнымі надмагіллямі. Прысутнасць фрагментаў глінянага посуду тлумачыцца памінальнымі традыцыямі насельніцтва Беларускага Падзвіння [8, с. 385]. Этнографам вядома практыка памінання памерлага непасрэдна на могільках [9, с. 420]. Пры гэтым на могільках пакідалася не толькі частка рытуальных страў, але і посуд [10, с. 94]. Таму выяўлены ў верхніх пластах культурнага слою могільніка керамічны матэрыял з'яўляецца памінальным інвентаром.

Звернем увагу на размеркаванне фрагментаў керамікі. Шурф, закладзены на могільніку каля в. Дубраўка ў 2014 г., уключаў 4 квадраты 2x2 м. Са 141 фрагмента керамікі, выяўленага ў пластах 1–2 і вызначанага намі як памінальны інвентар, 51 быў выяўлены ў квадраце 1, 6 — у квадраце 2, 77 — у квадраце 3, 7 — у квадраце 4. Цікавай з'яўляецца значная канцэнтрацыя керамікі ў квадраце 3, у якім цалкам знаходзілася толькі адно пахаванне 7 (ад яго засталіся толькі асобныя фрагменты костак) і яшчэ 2 пахаванні (5 і 8) — часткова.

Наяўнасць камянёў надмагільных канструкцый і стратыграфія шурфа дазваляюць меркаваць, што першапачаткова колькасць пахаванняў у квадраце 3 была большай. У паўночна-ўсходняй чвэрці квадрата 3 заўважны перакоп ад магільнай ямы (мал. 1а), які суадносіцца з часткова задзярновай каменнай канструкцыяй у выглядзе абкладкі магільнага насыпа па перыметры з каменным крыжам у галавах пахавання (мал. 1б) [7]. Костных парэшткаў у магільнай яме не выяўлена. Незахаванасць костак можа быць абумоўлена тым, што пахаванне было дзіцячым. Дзіцячыя косткі хутчэй разлагаюцца з прычыны большага ўтрымання арганічных рэчываў у параўнанні з косткамі дарослых.

а)

б)

Мал. 1. Могільнік каля в. Дубраўка: а) зачыстка пл. 3; б) план каменных канструкцый.

Паводле С.У. Грунтова, пахавальна-памінальная абраднасць мела на мэце не толькі дапамагчы нябожчыку патрапіць у іншасвет, але і паспрыяць паступоваму забыванню памерлага, яго выдаленню з сацыяльнай структуры і памяці жывых людзей [11, с. 24–25]. Мемарыяльны помнік (у нашым выпадку — каменнае надмагілле) як матэрыяльны складнік пахавальна-памінальнай абраднасці быў прызначаны не толькі для зберажэння памяці пра памерлага, але і для яго паступовага забывання. Пасля вызначанага часу (напрыклад, году) перыяд жалобы заканчваўся, індывідуальныя памінкі па памерлым ужо не спраўляліся [11, с. 24–25]. Памерлы пераходзіў у разрад «дзядоў».

У гэтым кантэксце значная колькасць фрагментаў керамікі у квадраце 3 можа

быць вытлумачана не проста наяўнасцю яшчэ аднаго пахавання, а ажыццяўленнем у яго і ў зафіксаванае пахаванне падпахаванняў. Кожнае падпахаванне актуалізавала пахавальны помнік, запускаючы новы цыкл пахавальна-памінальных абрадаў, матэрыяльным сведчаннем якіх з'яўляюцца выяўленыя пры археалагічных раскопках фрагменты керамікі. Адсутнасць костных парэшткаў тлумачыцца тым, што гэта былі дзіцячыя падпахаванні. Адзначым, што падобную з'яву можна назіраць на могільніку каля в. Клешчыно Бешанковіцкага раёна, даследаваным намі ў 2013 г. [12, с. 89].

Такім чынам, у ходзе археалагічных даследаванняў 2014 г. на могільніку каля в. Дубраўка Гарадоцкага раёна намі было даследавана 15 пахаванняў XVII–XVIII стст. Найбольш шматлікую катэгорыю археалагічных знаходак утварае кераміка, знойдзеная ў верхніх пластах культурнага слою могільніка. Яна з'яўляецца матэрыяльным сведчаннем ажыццяўлення памінальнага абраду. Значная канцэнтрацыя керамікі ў квадраце 3 з нязначнай колькасцю выяўленых пахаванняў дае падставу меркаваць, што першапачаткова колькасць пахаванняў там была большай. Стратыграфічна прасочваецца наяўнасць у квадраце 3 яшчэ адной магільнай ямы, якая судзісіцца з каменным надмагільлем. Паводле вынікаў антрапалагічнай экспертызы, праведзенай В.А. Емельянчык, астэалагічны матэрыял шэрагу пахаванняў утрымліваў дзіцячыя парэшткі, што ў сукупнасці з пераадкладзеным характарам шэрагу касцякоў дазволіла казаць аб дзіцячых падпахаваннях. У адпаведнасці з данымі этнаграфіі, індывідуальныя памінкі па памерлым спраўляліся пэўны, досыць кароткі тэрмін, пасля чаго нябожчык пераходзіў у катэгорыю продкаў. Можна зрабіць выснову аб тым, што ў квадраце 3 адбываліся неаднаразовыя падпахаванні памерлых дзяцей ва ўжо існуючыя магілы. Гэта суправаджалася памінальнымі абрадамі, матэрыяльным сведчаннем чаго з'яўляецца значная канцэнтрацыя фрагментаў керамікі. Нязначная колькасць пахаванняў у квадраце 3 тлумачыцца тым, што дзіцячыя косткі разлагаюцца адносна хутка.

Літаратура

1. Археалогія Беларусі. У 4 т. — Мінск : Беларуская навука, 1997–2001. — Т. 4. Помнікі XIV–XVIII стст. / В.М. Ляўко [і інш.] ; Пад рэд. В.М. Ляўко [і інш.]. — 2001. — 597 с. ; іл.
2. Емельянчик, О.А. Краниологическая характеристика населения XIV–XVI вв. / О.А. Емельянчик // Палеоантропология Беларуси / И.И. Саливон [и др.] ; науч. ред. И.И. Саливон, С.В. Васильев. — Минск : Беларуская навука, 2015. — С. 123–127.
3. Аўсейчык, У.Я. Пахавальна-памінальная абраднасць беларусаў Падзвіння: гістарыяграфія і сучасны стан даследаванняў / У.Я. Аўсейчык // Вестник Полоцкого государственного университета. Серия А. Гуманитарные науки. — 2009. — № 7. — С. 61–70.
4. Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь / склад. В.Я. Абламскі, І.М. Чарняўскі, Ю.А. Барысюк. — Мінск : БелТА, 2009. — 684 с. ; іл.
5. Левко, О.Н. Отчет об обследовании памятников археологии Городокского района Витебской области, Шкловского района Могилевской области, Несвижского рай-

она Минской области в 1985 г. / Фонд археологической научной документации Центрального научного архива НАН Беларуси. — Д. № 942.

6.Черевко, В.В. Археологические исследования на могильнике возле д. Дубровка Городокского района в 2014 г. / В.В. Черевко // Вестник Полоцкого государственного университета. Серия А. Гуманитарные науки. — 2016. — № 1. — С. 153–161.

7.Левко, О.Н., Черевко В.В. Отчёт об археологических исследованиях в 2014 г. на территории Городокского района Витебской области / О.Н. Левко, В.В. Черевко / Фонд археологической научной документации Центрального научного архива НАН Беларуси. — Д. № 3263.

8.Васілевіч, У.А. Памінкі / У.А. Васілевіч // Этнаграфія Беларусі : энцыклапедыя ; рэдкал. : І.П. Шамякін (гал. рэд.) [і інш.] — Мінск : БелСЭ, 1989. — С. 385.

9.Васілевіч, У.А. Радаўніца / У.А. Васілевіч // Этнаграфія Беларусі : энцыклапедыя ; рэдкал. : І.П. Шамякін (гал. рэд.) [і інш.] — Мінск : БелСЭ, 1989. — С. 420.

10.Традыцыйная сямейная абраднасць беларусаў: гісторыка-культуралагічны аспект / склад. і агульная рэд. В.І. Мішынай. — Наваполацк : ПДУ, 2007. — 220 с.

11.Грунтов, С. Проблемы та перспектывы этналогічнага дасліднення меморыяльных пам'ятнікаў Беларусі XIX — пачатку XXI стагоддзя / С. Грунтов // Народна творчість та этнографія. — 2009. — № 6. — С. 24–26.

12.Чараўко, В.У. Археалагічнае вывучэнне грунтовых пахаванняў XVI–XVIII стагоддзяў на могільніку каля в. Клешчыно Бешанковіцкага раёна ў 2013 годзе / В.У. Чараўко // Вестник Полоцкого государственного университета. Серия А. Гуманитарные науки. — 2015. — № 9. — С. 84–89.

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ
УО «Белорусский государственный педагогический
университет имени Максима Танка»
Исторический факультет

**ЕВРОПА: АКТУАЛЬНЫЕ
ПРОБЛЕМЫ ЭТНОКУЛЬТУРЫ.
ИСТОРИЯ И КУЛЬТУРА БЕЛАРУСИ**

Материалы IX Международной научно-теоретической конференции
Минск, 10–11 ноября 2016 г.

Минск
РИВШ
2016

УДК 94(4):39(061.3)

ББК 63.5(4)

E91

Рекомендовано
советом исторического факультета УО «Белорусский
государственный педагогический университет имени Максима Танка»
(протокол № 3 от 26 октября 2016 г.)

Редколлегия:

кандидат исторических наук доцент *А. В. Касович* (отв. ред.);
кандидат исторических наук доцент *С. П. Шуляк*;
кандидат педагогических наук доцент *А. А. Корзюк*;
кандидат исторических наук доцент *А. Ф. Великий*

Рецензенты:

доктор исторических наук профессор *В. А. Федосик*;
доктор исторических наук профессор *А. М. Лютый*

Европа: актуальные проблемы этнокультуры. История и культура Беларуси : материалы IX Междунар. науч.-теорет. конф., Минск, 10–11 нояб. 2016 г. / Беларус. гос. пед. ун-т им. М. Танка; редкол.: А. В. Касович (отв. ред.) [и др.]. – Минск : РИВШ, 2016. – 140 с.

ISBN 978-985-586-020-5.

В сборнике содержатся материалы по истории и культуре Беларуси. Освещаются проблемы этнокультуры, межэтнических и конфессиональных отношений, международного культурного и научного сотрудничества. Рассматриваются вопросы социально-экономического развития, молодежной политики, образования, взаимодействия в сферах искусства, науки и производства.

Адресуется студентам, магистрантам, аспирантам и всем, кто интересуется исторической наукой.

УДК 94(4):39(061.3)

ББК 63.5(4)

ISBN 978-985-586-020-5

© Оформление. ГУО «Республиканский институт
высшей школы», 2016